

Kiusaamisen vastainen toiminta

Nokian kaupungin perusopetus

Johdanto

Opetushallitus on julkaissut syksyllä 2020 kouluille oppaan kiusaamisen vastaisen työn toteuttamisesta. Nokian kaupungin ohjeistus perustuu näihin valtakunnallisiin linjauksiin.

Opetushallituksen oppaan voit lukea kokonaisuudessaan osoitteesta

<https://www.oph.fi/fi/tilastot-ja-julkaisut/julkaisut/kiusaamisen-vastainen-tyo-kouluissa-ja-oppilaitoksissa>

Jokaisella Nokian koululla noudatetaan tässä ohjeistuksessa olevia peruseriaatteita. Kouluilla on omia toimintamallejaan (esimerkiksi erilaiset tiimit tai kiusaamisen vastaiset ohjelmat), jotka tulee järjestää niin, että tämä ohjeistus toteutuu.

Kiusaamisen vastainen työ kuuluu koulussa jokaiselle. Kaikkien koulun aikuisten tulee perehtyä kiusaamiseen ilmiönä ja olla omalla toiminnallaan aktiivisesti rakentamassa koulu yhteisön psyykkistä turvallisuutta.

Kiusaamisen vastaiseen työhön kuuluu kolme osaa: ennaltaehkäisy, puuttuminen ja selvittely-seuranta.

Ennaltaehkäisy

Ennaltaehkäisyn kannalta keskeistä on koulun toimintakulttuuri, yhteisöllisyyden rakentaminen ja tunne- ja vuorovaikutustaitojen opetuksesta huolehtiminen.

Yhteisöllisyyden rakentamisen tulee olla suunnitelmallista toimintaa eikä vain muun toiminnan sivutuotteena syntyvä ilmiö. Yhteisöllisyyden kannalta keskeistä on oppilaiden osallisuuden tukeminen ja koko koulu yhteisön yhteinen tekeminen. Koulun yhteisöllisyyttä rakentavat tavoitteet ja toiminta kuvataan vuosittaiseen yhteisölliseen opiskeluhoitosuunnitelmaan.

Oppilas, joka suhtautuu toisiin oppilaisiin myötätuntoisesti ja on halukas vaikuttamaan myönteisesti yhteisöön, ei yleensä myöskään kiusaa. Koulun yhteisöllisessä opiskeluhoitosuunnitelmassa tulee kuvata, miten koulu opettaa oppilaille tunne- ja vuorovaikutustaitoja. Tähän voi koululla olla käytössä esim. erilaisia ohjelmia. Kiusaamiseen liittyvissä tilanteissa tuetaan oppilaan ymmärrystä toiminnan seurauksista sekä autetaan häntä asettumaan toisen asemaan.

Koulun tulee lisäksi säännöllisesti opettaa oppilaille kiusaamisilmiöön liittyviä asioita. Etukäteen pohtimalla oppilaat oppivat tunnistamaan kiusaamisen muotoja ja erilaisia rooleja sekä myös oikeudellisia asioita, jolloin he pystyvät tietoisesti toimia kiusaamista vastaan koko yhteisön tasolla.

Koulun rehtori huolehtii siitä, että henkilöstö saa riittävästi perehdytystä ja koulutusta kiusaamisen vastaiseen työhönsä sekä siitä, että koulun suunnitelmat ja ohjeistukset ovat ajan tasalla

Puuttuminen

Kiusaaminen on jatkuvaa, systemaattista, samaan oppilaaseen kohdistuvaa

- nimittelyä, pilkkaamista, toiselle nauramista
- tönimistä, tuuppimista, lyömistä, potkimista
- ulkopuolelle jättämistä, syrjimistä
- ilkeiden lappujen lähettämistä
- ilkeiden juttujen, juorujen ja valheiden levittämistä
- toisen tavaroiden ottamista, hävittämistä, piilottamista tai rikkomista
- netissä tapahtuvaa loukkaamista
- ilkeiden tai uhkaavien tekstiviestien, sähköpostien ja sosiaalisen median viestien lähettämistä

Kun kiusaamista huomataan tapahtuvan, tilanne pitää lopettaa välittömästi. Joskus varsinkin isompien oppilaiden keskinäinen kommunikointi saattaa liikkua harmaalla alueella huumorin ja kiusaamisen rajapinnalla. Aikuisen on kuitenkin tärkeää puuttua tilanteeseen aina silloin kun hän tulkitsee tilanteen epämuikavaksi jollekin osapuolista. On parempi puuttua liian alhaisella kynnyksellä ja nostaa asioita keskusteluun kuin katsoa tilanteita läpi sormien.

Jos tieto kiusaamisesta ei perustu koulun aikuisen omaan havaintoon vaan tulee toiselta henkilöltä, on myös tällainen **kiusaaminen otettava selvittelyyn heti**. Mitä nopeammin kiusaamisasioihin päästään puuttumaan, sitä parempiin tuloksiin voidaan päästä.

Koulun tulee luoda turvallinen ilmapiiri, jotta oppilaat ja vanhemmat voivat kertoa havaitsemistaan tai kokemistaan kiusaamistilanteista. Oppilaiden ja vanhempien on voitava luottaa siihen, että kiusaaminen otetaan vakavasti ja siihen puututaan asiantuntevasti. Välitunneille järjestetään riittävä valvonta. Kiusaamisenvastaisesta toimintamallista tiedotetaan oppilaille, henkilökunnalle ja vanhemmille. Oppilaiden tulee tietää, kenen puoleen heidän tulee kääntyä.

Jokainen koulussa työskentelevä aikuinen on velvollinen puuttumaan kiusaamiseen. Kiusaamiseen puuttuminen kuuluu opetus- ja opiskeluhoito henkilöstön virkavastuuseen. Kiusaamiseen puuttumisella viestitetään, että olemme vastuussa toinen toisistamme ja jokaisella on ihmisarvo, jota ei saa kiusaamisella riistää. Yhteisesti sovitut säännöt, ääneen lausutut ja kirjoitetut periaatteet auttavat oppilaita muodostamaan kiusaamista vastustavan asenteen ja myös vanhemmille välittyä tieto siitä, että koulu yhteisönä puuttuu kiusaamiseen.

Selvittely ja seuranta

Kaikki koulun aikuisten tietoon tulleet kiusaamisasiat pitää selvittää ammatillisesti. **Kiusaamistilanteiden selvittely ei ole oppilaille vapaaehtoista.** Tarvittaessa tilanteeseen liittyneet oppilaat pitää ohjata opiskeluhuollollisten palveluiden pariin. Yksilökohtainen opiskeluhoolto on vapaaehtoista.

Koulujen selvittelyprosessit eroavat esimerkiksi erilaisista tiimirakenteista johtuen jonkin verran toisistaan. **Tärkeää kuitenkin on, että jokaisen koulun prosessista löytyvät kaikki alla esitetyt vaiheet ja että ne kirjataan huolellisesti. Kiusaamisselvittelyn käynnistää lähtökohtaisesti luokanopettaja tai luokanvalvoja, joissain tapauksissa oppilashuollon työntekijä.**

1. Kuvaus tapahtuneesta, alkutilanne

- Ensimmäisenä tulee huolellisesti selvittää
  - millaisesta kiusaamisesta on kysymys
  - milloin ja missä sitä on tapahtunut
  - ketkä ovat osallistuneet ja keitä tilanteessa on ollut paikalla
  - jos kiusaamisesta on olemassa video-, viesti- tai somemateriaalia, ne tulee säilyttää
- Välittävä, turvallinen keskustelu kiusatun kanssa on tärkeä.
- Kiusattu oppilas tarvitsee varmuuden siitä, että aikuiset puuttuvat tilanteeseen ja jo tässä vaiheessa on erittäin tärkeää lisätä hänen turvallisuudentunnettaan
- Alkusevittelyssä voi tarvita selvittää asioita kiusatun lisäksi muilta henkilöiltä, jotka ovat voineet tehdä havaintoja asiasta.
- Jos asian selvittämisessä on epävarmuutta, mukaan on mahdollista pyytää myös toinen aikuinen.

2. Keskustelu kiusaamiseen osallistuneen oppilaan kanssa

- Kiusaajan kanssa on suositeltavaa käydä erillinen keskustelu. Keskustelu on hyvä aloittaa mahdollisimman neutraalisti. Myös kiusaajaa on tärkeä aktiivisesti kuunnella.
- Jos kiusaajia on useita, on hyväksi havaittu käytäntö keskustella kaikkien kanssa erikseen, mahdollisimman tiiviissä aikataulussa ja pyrkiä siihen, etteivät nämä oppilaat voi viestiä keskenään ennen keskusteluja. Lopuksi on hyvä tavata heidät myös ryhmänä.
- Kiusaajille tehdään selväksi, että kiusaaminen on koulun aikuisten tiedossa, sitä ei hyväksytä ja asiaa tullaan seuraamaan. Tavoite on, että oppilaat sitoutuvat lopettamaan kiusaamisen välittömästi.
- Keskustelussa on tärkeää korostaa toisen asemaan asettumista ja vahvistaa kiusaajan empatiakykyä.

3. Mahdollinen yhteiskeskustelu kiusaajan ja kiusatun välillä

- Mikäli mahdollista, on erittäin hyvä, jos kiusaaja ja kiusattu voivat keskustella yhdessä tapahtumista. Kiusaajan on näin mahdollista pyytää anteeksi ja sopimus voidaan keskustella läpi.

- Yhteiskeskustelu on erittäin hyvä toteuttaa esimerkiksi niissä tilanteissa, joissa oppilaat esimerkiksi toistuvasti kohtaavat tai työskentelevät yhdessä selvittelyn jälkeenkin.
- Mikäli kiusaamistilanteeseen liittyy esim. erityistä häpeää, asia voidaan selvittää vain aikuisten välityksellä.

4. Yhteys koteihin

- a. Opettaja ja rehtori ovat velvollisia ilmoittamaan huoltajalle tietoonsa tulleesta koulussa tai koulumatkalla tapahtuneesta häirinnästä, kiusaamisesta tai väkivallasta niihin syyllystyneen ja niiden kohteena olevan oppilaan huoltajalle.
- b. Sekä kiusatun että kiusaajan huoltajaan ollaan yhteydessä ja tiedotetaan käydyistä selvittämiskeskusteluista sekä tehdyistä sopimuksista.
- c. Ennen yhteydenottoa on tärkeää, että tapahtumista on riittävästi tietoa eri osapuolilta
- d. Huoltajille voidaan kertoa kiusaamistilanteiden osapuolten nimet.**

5. Seuranta

- a. Seurantapalaveri on hyvä järjestää 1-2 viikon kuluttua tilanteen selvittelystä.
- b. Myös huoltajia on hyvä pyytää seuraamaan lapsensa hyvinvointia ja käyttäytymistä.
- c. Vaikka varsinainen kiusaaminen saataisiin loppumaan, on hyvä huolehtia myös siitä, ettei kiusattu lapsi jää ryhmän ulkopuolelle esim. ryhmätyöskentelyssä tai vapaissa tilanteissa.
- d. Kiusaamisasiat ovat oman koulun sisällä kaikkien aikuisten asioita, joten kaikilla esimerkiksi valvontatehtäviä toteuttavilla on hyvä olla tieto kiusaamisista, jotta hän voi huolehtia välituntitilanteiden turvallisuudesta.

6. Jatko

- a. Mikäli tilanne jatkuu, viimeistään tässä vaiheessa selvittely siirtyy joko koulun kiusaamisen vastaiselle tiimille tai opiskeluhuoltoryhmälle.
- b. Vakavissa tapauksissa mukaan voidaan ottaa myös rehtori.
- c. Huoltajia tiedotetaan tilanteen jatkumista ja selvittelyjen käynnistämisestä uudelleen. Huoltajat voidaan ottaa myös mukaan selvittelyyn. Parhaiten nämä selvittelyt onnistuvat, kun yhteiskeskustelu on kaikkien huoltajien toive. Tarvittaessa huoltajat kutsutaan koululle kuitenkin vähintään keskustelemaan koulun aikuisten ja oman lapsensa kanssa.
- d. Lopullinen tavoite on kiusaamisen loppuminen ja tähän on sinnikkäästi pyrittävä.

7. Epäselvät tilanteet

Joskus on tilanteita, joissa oppilaalla on vahva kokemus kiusatuksi tulemisesta, mutta siihen ei päästä hyvin käsiksi. Nämä tilanteet ovat erittäin tärkeitä selvittää ja kirjata yhtä perusteellisesti kuin selvemmätkin kiusaamistapaukset. Tällöin tilanteen rauhoittamiseksi voi olla tarpeen järjestää esimerkiksi tehostettua valvontaa koulun aikuisten toimesta (kaikki tällaiset toimet pitää myös kirjata muistiin kiusaamisselvittelyprosessiin) ja huolehtia aktiivisesta yhteydenpidosta kotiin.

Lastensuojelu, poliisi ja sovittelu

Jos kiusaamista ei saada loppumaan koulun käytettävissä olevin keinoin, tarvitaan ulkopuolista apua. Jos esimerkiksi kiusaavan oppilaan huoltajat eivät ole halukkaita yhteistyöhön ja oppilas jatkaa käyttäytymistä, joka vaarantaa muiden turvallisuuden, tulee arvioida lastensuojelullisten toimenpiteiden tarve. Joskus kiusaamistilannetta selvitetessä henkilöstön tietoon tulee asioita oppilaan tilanteesta, jotka edellyttävät lastensuojeluilmoituksen tekemistä

Epäselvissä tilanteissa rehtori, opettaja tai opiskeluhoollon palvelujen työntekijä voivat aina konsultoida poliisia tai lastensuojelua siten, että oppilas ei ole tunnistettavissa asiayhteydestä ja kysyä heidän näkemystään siihen, tuleeko tilanteessa tehdä ilmoitus poliisille ja/tai lastensuojeluun.

Eryteisesti vakavammassa tapauksissa koululla on kuitenkin oikeus ja akuutissa tilanteessa velvollisuus ilmoittaa tilanteesta muille viranomaisille kuten poliisille.

Kiusaamisasiat on myös mahdollista ohjata Pirkanmaan rikos- ja riita-asioiden sovittelutoimistolle. Ulkopuolisten ammattilaisten tekemä sovittelu toimii erityisen hyvin, jos

- o kiusaaminen painottuu vahvasti koulun ulkopuolisiin tilanteisiin
- o kiusaamisvyyhti on hyvin vaikeaselkoinen, riitainen ja vaikeasti ratkaistava
- o huoltajien osuus ja mahdolliset keskinäiset kiistat kärjistävät tilannetta.

Kurinpito- ja puuttumiskeinot

Koululainsäädäntö tarjoaa kouluille useita keinoja puuttua ei-toivottuun käytökseen, jotka etenevät asteittain lievemmästä puuttumiskeinosta varsinaisiin kurinpitorangaistuksiin.

Kiusaamistilanteissa koulujen käytössä on kaikki koulun kurinpidolliset toimet: kasvatustalkoot, jälki-istunto, koulupäivän keskeyttäminen ja erottaminen määräajaksi.

Lisäksi voidaan harkita seuraavia puuttumiskeinoja:

Opetusjärjestelyjen muutos

Rehtori voi pedagogisilla tai turvallisuuteen liittyvillä perusteilla muuttaa oppilaiden luokka- ja ryhmäjakoja, jos opetussuunnitelman mukaisen opetuksen antaminen ei muutoin toteudu. Muutos voi olla tilapäinen tai pysyvä. Opetusjärjestelyjen muutosta ei voida käyttää rangaistuskeinona. Oppilasta ei esimerkiksi voi rangaistukseksi eristää omasta ryhmästään tai määrätä opiskelemaan kotona.

Tilanteen ollessa akuutti voi olla perusteltua siirtää oppilas opiskelemaan toisessa opetusryhmässä tilanteen rauhoittamiseksi ja turvallisuuden varmistamiseksi. Vastaavasti voi olla paikallaan harkita tilapäisjärjestelyjä välituntitilanteiden turvaamiseksi.

Koulun vaihtaminen

Perusopetuslain 6 §:n mukaan kunta voi perustellusta opetuksen järjestämiseen liittyvästä syystä opetuskieltä muuttamatta vaihtaa opetuksen järjestämipaikkaa. Opetuksen järjestämipaikan vaihtaminen voi tulla kysymykseen myös oppilaaseen liittyvistä syistä. Oppilaaseen liittyvistä syistä tehtävä koulun vaihtaminen edellyttää, mikäli mahdollista, yhteisymmärrystä oppilaan huoltajien kanssa.

Kiusaamiseen syyllistyneen oppilaan siirtämisestä toiseen kouluun ei ole oikeuskäytäntöä. Siirtämistä ei voida pitää suositeltavana toimintatapana, mutta sitä voi käyttää yksittäisessä tapauksessa viimesijaisena keinona. Kiusaamiseen syyllistyneen siirtämistä toiseen kouluun voi harkita, jos kaikki kurinpidolliset ja opiskeluhuollolliset keinot ja tukitoimet on käytetty, eikä toivottua muutosta oppilaan käytöksessä tapahdu.

Rikosoikeudelliset menettelyt

Epäiltäessä rikosta poliisilta voi kysyä neuvoa asiassa. Rikoksen toteaminen edellyttää käytännössä todisteita tai todistajia siitä, mitä on tapahtunut.

Kaikki kiusaamiseen osallistuneet voivat syyllistyä rikokseen. Myös kiusaajan rikoskumppanina, avunantajana tai yllyttäjänä toimiminen ovat rangaistavia tekoja. (Esim. oppilas lyö kiusattua toisen pitäessä tästä kiinni tai toinen oppilas kehottaa tai muutoin yllyttää kiusaajaa kiusaamaan) Kiusaaminen voi täyttää monen eri rikoksen tunnusmerkistön. Keskustelu kiusaamisesta rikoksena ja oppilaan oman toiminnan rangaistavuudesta kiusaamistilanteissa auttaa oppilaita ymmärtämään, miten vakavasta asiasta kiusaamisessa on itse asiassa kysymys.

Kirjaaminen

Kiusaamiseen liittynyt selvittelyt pitää kirjata huolellisesti. Näitä kirjauksia saatetaan tarvita myöhemmin, joskus vuosienkin päästä, joten kirjausten säilyttäminen pitää olla asianmukaisesti järjestetty.

Nokialla kirjaukset tehdään Wilmassa olevaan lomakkeeseen.